

estambres reunidos por las anteras» (II, 337). En el Princ. el recolliren els botànics ACCosta (1864) i Joan J. Puiggarí, poc anterior (aquest també, simplement, en deia *carsos* < *cards*); a Mallorca *calciga*, -gues, en Fdo. Weyler (1843) i J. Barceló (Colmeiro, *Enum.* III, 364-5). Ja va usar-lo Verdagner i algun altre escr. coetani (*D.Ag.*).

Nom que el tinc anotat de pertot, des de la frontera llenguadociana fins a Alacant. A St. Bernabé de Tenes (Ripoll) me l'explicaven com «malta herba espinosa que neix en els camps de patates, semblant a l'espinalç [= panical]» (1953); a Castell d'Aro: «punxa i fa una flor morada» (1964); també la tinc anotada del Canigó conflentí (Estoer), Albera (1960), Priorat (El Lloà, 1936), etc.; a Callosa d'En Sarrà, corre la dita «Terra de *calcides*, no la dónes a tes filles» (Salvà II, 128); segurament per la fama de fèrtils que tenen els camps on abunden (cf. les cites folklòriques de Rolland, p. 122); una variant *kalsinas* s'usa a la Jonquera (*AlcM*) i jo la vaig sentir a Noedes (1960). El monoverí Canyís conta: «ya veu: aquí estic veent si puc sacar-me una puncha que me s'ha clavet en la planta del peu ---: alguna puncheta de *calciga*, res; yo es punches me 's saque en la punta de la fals» (p. 109). Com que abunda en els camps més conreats, es trepitgen, com ens mostra Canyís, amb la planta del peu, i això explica la variant *calciga* (de *calcigar*), que no sols és de Monóver sinó molt estesa a Mallorca: *BDLC* IV, 1909, 351 (d'on *calciguer* 'espècie d'aixadell per arrencar *calcides*' a Muro).¹

En llengua d'oc en tenim dades ja molt antigues: «encara prendetz la *causida*, / qu'en peira nais e pren sa vida; / sa carn li moillaretz e'l suc: / aisó guerís peira de suc» ('mal de pedra' suposo) en els *Auzels Cassadors* de Daudè de Pradas (*PSW* I, 230) que era roergat de mj. S. XIII; i «espinas, *caucidas* e cardós» en l'*Elucidari de las Proprietatz* (Rayn. II, 358), que sembla ser del S. XIV i de cap a l'Arieja. La informació que en recull la *Flore* d'Eugène Rolland, VII, 120-122, és molt abundosa. Resulta que, amb les seves variants, es troba en tot el domini llgd. (Tolosa, Aveyron, Tarn-e-Gar.), en el gascó del Gers i de la Gironda (fins a Libourne), i cap a l'E. fins a Niça i els Alts Alps de l'Argentièra, comprenent-hi el *moyen-dauphinois* de la Droma, fins i tot hi ha *écbóssi* en alguns rars parlars d'oïl (veritat que només del «Centre» —Jaubert— i de l'Allier).

La seva àrea ultrapassa amplement el límit *ca/cha*: entre les 17 variants regulars merament fonètiques i no localitzades que dóna al principi, 6 són ja de *cha* (*tsa*); notem, de més a més, *calcigo* a l'Aveyron, *calcigass* a Vilafranca de Roergue, *colcik* Aveyron, *caoucik* en el Tolosà, i també un masculí *caucit* en el Gers i el Tarn-e-Garona (*carciwi* a Valence, potser no passa de ser una evolució fonètica normal en la localitat, que pertany ja al territori on s'emmuix la -r-entre vocals). En fin el mot és ben vigorós en el llenguatge mistralenc: «e sus ma tèsto agarrussido <'hé-rissée, ébouriffée'> / coume la tèsto di *caussido*, / ieu ai senti la Mort qu'a passà coume un vènt!»,⁶⁰

Mireio IX, 50.6.

Justament aquestes *testo agarrussido*, els corimbos purpurins que indica el *DFa.*, molt ben representats en el gravat que en dóna *AlcM*, podrien orientar-nos cap a una pista etimològica. Ningú no ha emés fins ara cap conjectura; el mot ni figura en els índexs del *REW* ni el *FEW*. La forma és semblant a la d'una copa o calze (mot també aplicat, pels naturalistes, a un verticil d'herba entorn de la flor), l'existència de les variants *calcina* i *calciga*, que ja hem vist, més aviat ens hi encoratjaria, puix que en aparença es tracta de sufixos alternants. ¿Postularíem un *HERBA CHALYCITA 'l'herba armada del calze típic'? Però trobo que aquesta formació en -ITA no convenç gens, i és en va tractar de recolzar-la en la diferent qualitat de la c segons que vagi seguida de I o de A, allegant que un *chalycata més natural hauria obligat a mudar la é palatal de CHALYCEM en -ka-, i que fugint d'aquest canvi difícil s'havia preferit fer un derivat en -ITA: fóra una excusa rebuscada.

Tampoc no podria satisfer-nos partir de *calcigar*. Perquè si la intervenció d'aquest no manca de base semàntica, mentre restem en el pla de les contaminacions, com a fonament d'una etimologia veritable no és suficient, sobretot el dossier filològic aplegat ens desanima, mostrant-nos que només *calcida* és antic pertot, i molt dominant, i que encara que *calciga* sorgeixi tan repetidament ací i allà de l'ample domini, tot indica que és una alteració que per això apareix en formació disseminada justament perquè els fets agrícoles hi donaven peu; en canvi no fóra fàcil de trobar explicació de -ida si aquesta terminació fos alteració de l'altra; no ens refiem de la influència de la terminació sàvia -ita, tot i que justament *galactites tomentosa* sigui el nom científic d'una altra planta de la família, la «calcida blanca»; però bastir sobre la nomenclatura avui predominant en història natural ¿no és edificar sobre arena vista la seva data recent i les fluctuacions que sempre ha sofert?

E. Rolland suggereix una etimologia, en referir-se al cast. *alcaucil*, variants *alcarcil*, *alcacil*, *alcaucique*; però això ja no és la calcida sinó la carxofa (*Cynara scolymus*), que és quasi un card, és cert, però planta de gènere diferent (Colmeiro III, 346-7), comestible, valuosa i poc punxosa, per tant la seva etimologia (mossàr. *qabsil* 'caparró') no ens aproximaria tampoc al nostre nom. La base semàntica fóra bona per suposar una variant de *cards d'ase* (cf. *Cardener* < *Cardasner* CARDU-ASIN-ARIU), puix que en molts parlars del NO. i del Centre de França la calcida porta el nom de *chardon ânier*, *erbo d'aze* (Corrèze), *cau d'aze* (Corr., Aveyron), etc.; i la dita provençal «aquelo *caussido* es pas per aquel *ase*» (Mistral, Rolland). En rigor potser ja ho podríem acceptar: *cardu-asinina* > *carsinina i haplologia després d'una dissimilació entre les *nn* (recordem la variant *calcina* de Noedes); en veritat la primera alteració fóra una síncope ben andàlma, i la resta és refiar-se massa dels canvis inductius. Tanmateix reconeguem que potser no podem despatxar això amb caràcter definitiu, donades les majors facilitats